

Adam Wendel

KRN i PKWN - pierwsze władze Polski Ludowej

Rocznik Lubelski 2, 15-24

1959

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ADAM WENDEL

KRN I PKWN — PIERWSZE WŁADZE POLSKI LUDOWEJ

Krajowa Rada Narodowa, siła kierownicza w walce o wyzwolenie narodu spod okupacji hitlerowskiej oraz o wyzwolenie społeczne, podziemny parlament ludowy, nosicielka władzy ludu polskiego, powstała w mrokach najściślejszej konspiracji.

Podwaliny władzy ludowej w Polsce założone zostały przed wielkimi listopadowymi dniami wyzwolenia roku 1944. Krajowa Rada Narodowa nie tylko poprzedziła PKWN, ale — jako rzeczywista szeroka reprezentacja polityczna narodu — wyłoniła PKWN, gdy naród nasz dzięki pomocy Związku Radzieckiego zaczął zrzucać kajdany hitlerowskiej niewoli.

By zrozumieć historyczne znaczenie powołania do życia PKWN, wystarczy przypomnieć, iż w okresie tworzenia się i wykuwania koncepcji politycznej KRN istniały setki organizacji, z których większość reprezentowała drobne grupki; wychodziło wówczas około 150 pism podziemnych.

Polska Partia Robotnicza zmierzała do zjednoczenia wszystkich twórczych, żywych i patriotycznych sił narodu polskiego w ramach antyfaszystowskiego Frontu Narodowego. Historyczna rola Polskiej Partii Robotniczej polega na tym, że z jej inicjatywy i pod jej przewodnictwem dokonano w niezwykle trudnych warunkach terroru hitlerowskiego i w skomplikowanych warunkach politycznych wielkiego dzieła zogniskowania i skupienia wszystkich żywiołów demokratycznych i patriotycznych.

MANIFEST DEMOKRATYCZNYCH ORGANIZACJI SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH I WOJSKOWYCH

Pierwsze plenarne posiedzenie Krajowej Rady Narodowej poprzedziło wydanie w grudniu 1943 roku „Manifestu demokratycznych organizacji społeczno-politycznych i wojskowych”. Organizacji tych było czternaście, a wachlarz ich był szeroki. Manifest podpisały bowiem m. in.: Komitet Centralny Polskiej Partii Robotniczej, grupa działaczy socjalistycznych, grupa działaczy Stronnictwa Ludowego i Batalionów Chłopskich, Dowództwo Główne Gwardii Ludowej, grupy terenowe żołnierzy Armii Krajowej, Związek Walki Młodych.

Historyczne posiedzenie Krajowej Rady Narodowej poprzedziła długa polityczna praca przygotowawcza, zmierzająca do wytyczenia głów-

nych kierunków działania. Mózgiem i duszą tych prac był sekretarz Polskiej Partii Robotniczej Władysław Gomułka pseud. „Wiesław”.

W „Manifestie” sformułowane zostały cztery zasadnicze zadania Krajowej Rady Narodowej.

Pierwszym zadaniem KRN — według „Manifestu” — jest kierowanie wojskową i cywilną walką oraz samoobroną narodu. Ten postulat nieubłaganej walki przeciwko okupantowi rażąco odbiegał od zgubnego stanowiska rządu „londyńskiego”, który zalecał trzymać „broń u nogi”.

Drugie zadanie KRN — to oparcie zagranicznej polityki Polski na dobrosąsiedzkiej przyjaźni i współpracy ze Związkiem Radzieckim. Już po kilku miesiącach potwierdziła się całkowicie trafna ocena roli i siły Związku Radzieckiego, który zdołał nie tylko wyzwolić własne ziemie, ale gromiąc hitlerowską maszynę wojenną, niósł wyzwolenie innym ujarzmionym przez faszyzm narodom, przede wszystkim Polsce.

Trzecie zadanie KRN — to walka o niepodległą i suwerenną Polskę, która zjednoczy w swych granicach ziemie polskie, zgermanizowane przez przemoc niemiecką. To zadanie postawione było wówczas przez twórców i organizatorów KRN po raz pierwszy. Było ono w owych czasach niezwykle śmiałe i wręcz fantastyczne, gdy uprzytomnimy sobie, że żołdak hitlerowski hulał bezkarnie nie tylko nad Odrą i Nysą, ale także nad Wartą i Wisłą. Decyzja w sprawie przyszłych granic Polski, oznaczająca odwrócenie kierunku rozwojowego naszych dziejów, przekreślająca w sposób stanowczy tragiczny dla narodu „Drang nach Osten”, określająca nowe granice, a więc i nowe warunki bytu państwowego, wyznaczająca nową politykę nie tylko zagraniczną, ale i wewnętrzną, świadczy o wielkiej myśli politycznej twórców KRN. O ich dalekowzroczności świadczy także nienaruszalna dziś granica nad Odrą i Nysą, granica Polski i równocześnie granica pokoju, świadczy zagospodarowanie i zespolenie Ziemi Zachodnich z krajem.

Czwarte zadanie KRN — to dążenie do przebudowy ustrojowej Polski w duchu demokracji nie tylko politycznej, lecz i gospodarczej, ze wskazaniem reformy rolnej i unarodowienia przemysłu. Przewodząca rolę PPR w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne sprawiła, że Krajowa Rada Narodowa już u swych narodzin powiązała walkę narodowo-wyzwoleńczą z walką o zdobycie władzy przez masy ludowe, z klasą robotniczą na czele.

DZIEŁO KRAJOWEJ RADY NARODOWEJ

Pierwsze historyczne posiedzenie KRN odbyte w dniu 31 grudnia 1943 r. i 1 stycznia 1944 r. — to pierwszy rozdział najnowszych dziejów Polski. Przewodniczył posiedzeniu Bolesław Bierut. Posiedzenie to odbyło się w bohaterskiej stolicy, w domu przy ulicy Twardej 22, w skromnym 2 pokojowym lokalu warszawskiego robotnika, Czesława Blicharskiego. Posiedzenie to było starannie przygotowane, zarówno pod względem ideologicznym, jak i organizacyjnym. Przedsięwzięto wszelkie środki ostrożności. Gestapowcy byli poinformowani, że szykuje się jakieś ważne posiedzenie. Dla zdezorientowania gestapo, organizatorzy posiedzenia celo-

wo podali, że posiedzenie odbędzie się na Żoliborzu. Istotnie, gdy Krajowa Rada Narodowa obradowała przy ul. Twardej 22, odległy Żoliborz obstawiony był patrolami gestapo. Lokal, w którym odbywało się posiedzenie, ubezpieczony był przez oficerów Gwardii Ludowej.

Gdy czyta się dziś stronicie protokołu pierwszego posiedzenia KRN, odnosi się wrażenie, że grupa 19 uczestników tego posiedzenia, 19 czołowych działaczy Polski podziemnej z obozu walczącej demokracji, w proroczej niejako wizji wyczarowała obraz nowej Polski, która tworzy dziś nowe, lepsze życie.

Jeśli polityka jest sztuką i umiejętnością przewidywania, to niewątpliwie organizatorzy i członkowie Krajowej Rady Narodowej dali przykład wielkiego rozumu politycznego, śmiałości myśli, a ponadto hartu ducha i osobistego męstwa.

Niewątpliwie hitlerowska machina wojenna na przełomie lat 1943 i 1944 była mocno pogruchotana, co wróżyło marny koniec okrutnym ciemiężcom Polski, ale byli jeszcze liczni politycy, którzy „nie dostrzegali”, iż to Związek Radziecki jest tym potężnym młotem, kruszącym tę potworną niemiecką machinę wojenną.

Losy wojny były już wprawdzie w tym czasie przesądzone, ale były w Polsce siły, które chciały przywrócić znienawidzone przez naród i wrogie narodowi rządy sanacji, rządy zdrady i katastrofy narodowej, byli tacy, którzy marzyli o powrocie do konstytucji kwietniowej, narzuconej krajowi przez sanację.

Jest rzeczą znamioną i zastanawiającą, że uczestnicy Krajowej Rady Narodowej w obradach, trwających od godz. 18 min. 30 w dniu 31 grudnia 1943 r. do godz. 6 w dniu 1 stycznia 1944 r. zamknęli wszystkie zasadnicze zagadnienia polityki wewnętrznej i zagranicznej ówczesnej doby i czasów, które przyszyły po wyzwoleniu kraju.

Krajowa Rada Narodowa sformułowała program polityczny i społeczny, uwzględniający historyczne cele Polski i jej ludu pracującego.

Tam zrodził się nowy polski czyn zbrojny, który po kilkunastu zaledwie miesiącach miał zaprowadzić do Berlina sprzymierzone i zbratane z Armią Radziecką polskie hufce I Dywizji im. T. Kościuszki.

Tam przyoblekła się w zupełnie realne kształty myśl oparcia granic Polski o Odrę, Nysę i Bałtyk.

Tam potwierdzono w sposób jasny i niedwuznaczny, że nigdy odtąd myśl polityczna Polski nie zajdzie za podszeptem możliwych tego świata na manowce wrogości wobec Związku Radzieckiego, naturalnego sojusznika i najwierniejszego przyjaciela Polski.

Tam scementowała się polska demokracja, która zademonstrowała z pełną konsekwencją, iż w obliczu jedności wszystkich żywych i twórczych sił narodu nie straszne są dla niej zakusy reakcji.

Tam określono, jakimi drogami po wyzwoleniu pójdzie Polska Ludowa w dziedzinie ustroju społecznego, tam sformułowano plan odbudowy gospodarczej kraju i przebudowy społecznej.

Program KRN nie byłby i nie mógł być pełny, gdyby nie rozstrzygnął w należyty sposób problemu władzy, bez której najwznioślejsze hasła i najśluszniesze zasady pozostałyby tylko pobożnymi życzeniami.

Polska przedwrześniowa miała formy ustrojowe i formy władzy, które służyły szczupłej garstce obszarników i fabrykantów, miała rządy zgubne dla kraju i narodu.

Rodząca się w huku bitewnym i w ogniu walk partyzanckich Polska Ludowa, musiała stworzyć nową władzę, która służyłaby ludowi i jego interesom. Taką ludową władzą w okresie okupacji była Krajowa Rada Narodowa i utworzone przez KRN jako jej terenowe oparcie — rady narodowe.

Trwały jeszcze w „legalnym” rządzie emigrancko-londyńskim gorszące kłótnie o fotele ministrów, o posady wojewodów i starostów, gdy nielegalna, podziemna Krajowa Rada Narodowa przemówiła do narodu, sięgnęła po „rząd dusz” i zdobyła go.

To poczucie, iż była ona istotnie wyrazicielką woli narodu, zdecydowało o jej posunięciach na terenie zagranicznym.

Było wielką zasługą Krajowej Rady Narodowej, iż przeszła do porządku dziennego nad istnieniem „legalnego” rządu londyńskiego i ponad jego głową, nie z Londynu, lecz z umęczonej, nieugiętej i walczącej Warszawy przemówiła do narodu, a imieniem narodu przemówiła do świata.

W apelu do państw sojusznicznych KRN wystąpiła jako rzeczywista reprezentacja polityczna narodu. Apel ten został skierowany nie tylko do rządu Związku Radzieckiego, ale również i do rządów Stanów Zjednoczonych oraz Wielkiej Brytanii.

Krajowa Rada Narodowa powołała do życia Armię Ludową, której zadaniem „jest nieugięta walka z okupantem aż do uzyskania niepodległości”.

Na pierwszym swym posiedzeniu podjęła też uchwałę o wydawaniu pisma. Uchwała ta została zrealizowana w rekordowo krótkim czasie, bo już po 4 dniach ukazał się pierwszy numer pisma. „Rada Narodowa” — to nazwa pisma, powtarzająca się na karcie tytułowej kilkunastu numerów periodyku, który wychodził w okresie konspiracji. Pismo niewielkich rozmiarów, cieniutkie — przystosowane do podziemnych warunków pracy, do jak najszerzego kolportażu, do możliwie najlepszego ukrycia przed okiem najeźdźcy. Pismo o drobnych czcionkach drukarskich, by jak najwięcej można było w nim powiedzieć. Pismo o wielkiej treści, krzepiące serca, wzywające do walki i czynów. W okresie okupacji ukazało się 13 numerów tego pisma, zaś 14 numer legalnej już „Rady Narodowej” ukazał się w Lublinie.

Krajowa Rada Narodowa uchwaliła na swym pierwszym posiedzeniu statut tymczasowy rad narodowych. Art. 1 statutu głosi, iż „moralno-prawną podstawą, na której powstają i opierają działalność Rady Narodowe, jest wola szerokich mas polskich, wyrażona w ofiarnej zbrojnej walce ludu polskiego z okupantem...”.

Zgodnie ze statutem — Krajowa Rada Narodowa oraz wojewódzkie, powiatowe, miejskie i gminne rady narodowe są: 1) tymczasowymi podziemnymi organami władzy narodu, działającymi do czasu wyłonienia właściwych organów władzy przez zgromadzenie ustawodawcze w niepodległej Polsce, oraz tymczasową polityczną reprezentacją narodu; 2) organizatorami i kierownikami walki narodu o wyzwolenie Polski spod

okupacji niemieckiej i zagwarantowanie jej pełnej wolności, niepodległości i suwerenności.

Powstanie Krajowej Rady Narodowej w dużej mierze przesądzało, że władzę w odrodzonej Polsce weźmie w swe ręce lud. Tym niewątpli-

RADA NARODOWA
 ORGAN KRAJOWEJ RADY NARODOWEJ

Warszawa 5 stycznia 1944 r. Nr. 1

**Komunikat Prezydium
 Krajowej Rady Narodowej**

W dniu 1 stycznia 1944 roku odbyło się w Warszawie pierwsze plenarne posiedzenie Krajowej Rady Narodowej, powołanej do życia przez demokratyczne organizacje społeczno-polityczne i wojskowe. Przemówienia powitalne i deklaracyjne wyłosili przedstawiciele następujących grup i organizacji reprezentowanych w Krajowej Radzie Narodowej:

1. Komitet Inicjatywy Narodowej, 2. Polskiej Partii Robotniczej,
3. Grupy działaczy socjalistycznych, 4. Grupy działaczy Stronictwa Ludowego i Batalionów Chłopskich, 5. Gwardii Ludowej, 6. Podziemnych Związków Zawodowych, 7. Grupy Pracowników Naukowych, 8. Prasy Podziemnej, 9. Grupy Pracowników Umysłowych, 10. Demokratycznych kół zawodu lekarskiego, 11. Związku Walki Młodych, 12. Związku Robotników Żydowskich.

Przedstawiciele niektórych grup, którzy z różnych przyczyn nie mogli wziąć udziału w posiedzeniu Krajowej Rady Narodowej złożyli do prezydium odpowiednie wyjaśnienia, zgłaszając gotowość współdziałania w dalszych pracach Rady.

Na pierwszym posiedzeniu plenarnym Krajowej Rady Narodowej przyjęto następujące uchwały, dekryty i zarządzenia:

1. Statut Tymczasowy Rad Narodowych,
2. Deklaracja Krajowej Rady Narodowej,
3. Dekret o powołaniu i organizacji Armii Ludowej,
4. Dekret o organizacji Dowództwa Głównego Armii Ludowej,
5. Dekret o mianowaniu Dowództwa Głównego Armii Ludowej,
6. Apel do narodu w sprawie samoobrony przed terrorem niemieckiego okupanta,
7. Pozdrowienie do państw i narodów sprzymierzonych w walce z barbarzyńskimi hordami Hitlera,
8. Apel do państw sprzymierzonych o pomoc i broń dla walczących z okupantem w kraju żołnierzy polskich,
9. Zarządzenia Krajowej Rady Narodowej w sprawie karania inicjatorów walk bratobójczych, zdrajców denuncjatorów i osób współpracujących czynnie z okupantem w jego walce z narodem polskim,
10. Apel do społeczeństwa w sprawie ofiar na Skarb Narodowy,
11. Uchwała o wydawaniu organu Krajowej Rady Narodowej.

Wybrane zostało Prezydium Krajowej Rady Narodowej, które zgodnie ze statutem pełnił będzie funkcje organu wykonawczego Krajowej Rady Narodowej oraz kierować pracą jej wydziałów, jak również działalnością terenowych Rad Narodowych.

wie tłumaczy się fakt mobilizowania się wokół KRN wszystkich sił demokratycznych. W okresie zbliżających się rozstrzygnięć wojennych i politycznych — powstanie KRN było wydarzeniem na miarę historyczną.

Krajowa Rada Narodowa sprawiła, iż rozproszkowana dotychczas bohaterska walka z okupantem wzniosła się na znacznie wyższy szczebel, a ruch oporu przybrał na sile, wzmocnił się i nabrał wielkiego rozmachu.

KRN pracowała w niezmiernie trudnych warunkach, ostrze swej działalności musiała kierować również i przeciw reakcji, która słusznie dojrzała w koncepcji KRN przeszkodę w dojściu do ponownego zdobycia władzy w Polsce. Samo powstanie KRN wzniosło zamęt w szeregach reakcji.

O nastrojach panujących w kraju po powstaniu KRN świadczyć może wielkie ożywienie polityczne, w szczególności zaś szybkie rozrastanie się sieci rad narodowych.

Rada Narodowa Warszawy powstała 25 lutego 1944 r.

Powstały również niemal na terenie całego kraju rady narodowe wojewódzkie, powiatowe, miejskie i gminne, co świadczyło o tym, na jak podatny grunt padły idee Krajowej Rady Narodowej.

Lubelska Wojewódzka Rada Narodowa, utworzona 18 lutego 1944 r. we wsi Rudka Kijańska w pow. lubartowskim, była pierwszą radą wojewódzką w kraju. Deklaracja uchwalona na tym organizacyjnym posiedzeniu głosiła: „Zbroczona krwią narodu polskiego i zdeptana przez zbrodniczego okupanta Ziemia Lubelska z radością wita powstanie Krajowej Rady Narodowej i inicjatywę tworzenia takichże rad terenowych, złożonych z przedstawicieli organizacji demokratycznych”.

W trudnych konspiracyjnych warunkach rady narodowe tysiącnymi niemi wiązały z KRN szerokie rzesze ludności pracującej. Odegrały one również poważną rolę w walce z najeźdźcą.

Ta niezwykła prężność KRN i jej terenowych ogniw, przewyciężyła wszelkie przeszkody i represje zdziczałego okupanta, przeciwstawiła się skutecznie propagandzie „londyńskiej” i uprzytomniła w całej rozciągłości ludowi pracującemu, jakie nieprzebrane możliwości tkwią we władzy ludowej — nawet w okresie najczarniejszej niewoli okupacyjnej.

POLSKI KOMITET WYZWOLENIA NARODOWEGO

Uznanie KRN przez Związek Radziecki w marcu 1944 roku podniosło jeszcze bardziej jej autorytet w narodzie, tym więcej, że wielka wojenna epopea, w której Związek Radziecki zadał druzgocącą klęskę hitleryzmowi, zbliżała się do ziem polskich. Gdy Armia Radziecka i walcząca u jej boku Armia Polska przekroczyły granicę naszego kraju obóz demokracji ludowej wziął ostatecznie w swe ręce kierownictwo losami ojczyzny.

W momencie rozpoczęcia dzieła wyzwolenia ziem polskich, zgodnie ze swą deklaracją programową, uchwaloną na pierwszym konspiracyjnym posiedzeniu, Krajowa Rada Narodowa, polityczna reprezentacja narodu i jedyne legalne źródło władzy, ustawą z dnia 21 lipca 1944 roku powołała do życia PKWN — jako tymczasową władzę wykonawczą.

PKWN zebrał się w Chełmie, skąd udał się do Lublina. 22 lipca 1944 roku PKWN wydał Manifest Lipcowy.

Manifest Lipcowy był programem Państwa Ludowego, obejmującym całokształt zagadnień publicznych, a w tej liczbie i ustrojowych, w duchu demokracji, postępu i sprawiedliwości społecznej.

Krajowa Rada Narodowa i PKWN stworzyły należyte warunki ku temu, aby program Manifestu mógł być konsekwentnie wykonywany, aby jakakolwiek możliwość 'wydarcia ludowi pracującemu władzy była raz na zawsze przekreślona. Był więc PKWN nie tylko Komitetem Wyzwolenia Narodowego, ale i społecznego.

Znaczenie Manifestu Lipcowego polegało na tym, iż tworzył on konsekwentną całość i był pierwszym manifestem, który natychmiast zaczęto realizować.

Wyzwolenie części kraju w lipcu 1944 r. i wydanie Manifestu Lipcowego zamyka pierwszy bohaterski okres pracy KRN, prowadzonej w trudnych warunkach okupacji.

Rozpoczyna się drugi ważki okres pracy KRN i PKWN — dzieło budowy państwowości ludowej.

Oto są podstawowe zasady Manifestu Lipcowego:

1. Bezwzględna walka z okupantem i wzmożenie udziału Polski w rozbiciu hitlerowskich Niemiec.

2. Trwały sojusz i przyjaźń ze Związkiem Radzieckim — jako główna wytyczna polityki zagranicznej.

3. Ustalenie trwałej i dobrosąsiedzkiej granicy ze Związkiem Radzieckim, opartej na zasadzie, iż ziemie polskie winny wejść w skład Polski, a ziemie ukraińskie, białoruskie i litewskie, winny wejść w skład Radzieckich Republik: Ukraińskiej, Białoruskiej i Litewskiej.

4. Przyłączenie ziem zachodnich do Macierzy przez ustalenie zachodniej granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej.

5. Oparcie polityki zagranicznej na zasadach zbiorowego bezpieczeństwa oraz oparcie bezpieczeństwa kraju na sojuszu narodów słowiańskich.

6. Opieka nad oświatą i odbudowa szkolnictwa przez udostępnienie szkół szerokim masom pracującym.

7. Zorganizowanie powrotu emigracji do kraju.

W dziedzinie ustrojowej Manifest Lipcowy ustala, co następuje:

1. Krajowa Rada Narodowa jest tymczasowym parlamentem, a Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego jest tymczasową władzą wykonawczą, powołaną do kierowania walką o wyzwolenie narodu, o zdobycie niepodległości, a także do odbudowy państwowości.

2. Narzucona narodowi konstytucja sanacyjna z 1935 roku zostaje uznana za nieważną.

3. Odbudowa państwowości polskiej opiera się na przywróceniu swobód demokratycznych i równości wszystkich obywateli. Swobody demokratyczne nie mogą służyć wrogom demokracji.

4. Dokonuje się rozwiązania tzw. granatowej policji.

5. PKWN sprawuje władzę przez wojewódzkie, powiatowe, miejskie i gminne rady narodowe.

6. Przeprowadzona będzie szeroka reforma rolna poprzez utworzenie Funduszu Ziemi, który przejmie gospodarstwa należące do Niemiec i do zdrajców narodu oraz ziemie obszarnicze.

Manifest Lipcowy zapalał serca milionów prostych ludzi swym jasnym i przekonującym językiem trafiał do umysłów ludu pracującego, udzielił siły społecznej, uskrzydlił wolę klasy robotniczej, czołowej i przodującej siły narodu.

Program Manifestu Lipcowego w skrócie da się sprowadzić do zasadniczego przedstawienia polityki zagranicznej i wewnętrznej kraju.

Na ziemi lubelskiej, ziemi wspaniałych tradycji rewolucyjnych i bohaterkich tradycji partyzanckich, rozpoczęły swą pracę państwową KRN i PKWN. Lubelszczyzna stała się kolebką władzy robotników i chłopów, a Lublin — pierwszą stolicą ludowego państwa, które przystąpiło do budowy socjalizmu w Polsce. „Lubelski okres” był niezwykle twórczy i bujny.

Siedziba KRN i PKWN przy ul. Spokojnej (22 Lipca) stała się kuźnią ludowej państwowości.

Nowa władza ludowa stworzyła nowy układ sił politycznych w kraju, który znalazł wyraz w bloku stronnictw demokratycznych.

PKWN, w oparciu o siłę bloku stronnictw demokratycznych, wspomagany przez szerokie masy ludu pracującego, przystąpił do wykonania programu Manifestu Lipcowego.

Praca ta napotykała na trudności związane z sytuacją wojenną. PKWN musiał walczyć z reakcją, która prowadząc walkę przeciw reformom społecznym, próbowała restytuować rządy przedwrześniowe.

W toku letniej ofensywy 1944 r. wyzwolone zostały: Lubelszczyzna, Rzeszowskie i Białostockie, a w dniu 14 września 1944 r. wyzwolony został praski brzeg Wisły.

Na terytorium wyzwolonym w lipcu 1944 r. wynoszącym około 100 tys. km² z 7 milionami ludności, KRN i PKWN w ciągu 5 miesięcy swego działania położyły trwałą fundament pod gmach państwa ludowego.

Stworzono silną armię, odręzione Wojsko Polskie. w skład którego weszła utworzona w ZSRR Armia Polska i oddziały partyzanckie walczące w kraju.

Jak odrodzona Polska stała się krajem o nowych zasadach ustrojowych, tak i Wojsko Polskie stało się armią, służącą wielkim ideałom społecznym, instrumentem władzy ludowej. Kadra oficerska tworzącego się wojska rekrutowała się w dużej mierze z młodzieży robotniczej i chłopskiej.

Dekret PKWN z 6 września 1944 r. o reformie rolnej odebrał ziemie obszarnikom i oddał ją chłopom. Była to radykalna reforma o charakterze plebejskim, ludowym. O plebejskim charakterze reformy świadczy nie tylko jej treść, ale i sposób jej przeprowadzenia. Chłopi sami tworzyli komitety dla podziału ziemi, przemierzali ziemię i dzielili ją przy braterskiej pomocy klasy robotniczej, przy stałej współpracy brygad robotniczych z fabryk. Reforma rolna gruntownie zmieniła oblicze

wsi polskiej i spowodowała usunięcie obszarników, jako klasy szczególnie pasożytniczej, zaccfanej, hamującej rozwój narodu.

Dziełu reformy próbowały szkodzić nasyłane przez obszarników bandy podziemia faszystowskiego. W walce z nimi, w toku realizacji reformy, poległy setki aktywistów robotniczych i chłopskich.

Duże znaczenie dla rozwoju państwowości miała ustawa z dnia 11 września 1944 r. o organizacji i zakresie działania rad narodowych.

PKWN zapowiedział w Manifeście Lipcowym, że będzie sprawował władzę poprzez wojewódzkie, powiatowe, miejskie i gminne rady narodowe oraz przez upelnomocnionych swych przedstawicieli. Ta zapowiedź oznaczała, że rady narodowe staną się podstawowymi organami władzy państwowej. W ten sposób rady narodowe z organów walki narodowowyzwoleńczej, jakimi były w okresie okupacji, przekształciły się w organy władzy państwowej.

Istnienie konspiracyjnej sieci rad narodowych na terenie kraju, skupiających działaczy terenowych oddanych sprawie ludu pracującego, ułatwiało i przyspieszało budowanie aparatu władzy na terenach wyzwolonych.

Podobnie zresztą, gdy w wyniku ofensywy w styczniu 1945 r. cały niemal kraj został wyzwolony, gdy wszystkie prawie resorty kierowały swe grupy operacyjne, okazało się, że na terenach dopiero co wyzwolonych wyrastał gotowy nieraz w ciągu kilku dni aparat państwowy. Było to w niemałej mierze rezultatem istnienia rad narodowych.

PKWN położył również dużo zasług w stworzeniu nowej administracji publicznej, wysuwając na odpowiedzialne stanowiska w administracji nowych ludzi, pochodzących z ludu, oddanych w sprawie Polski Ludowej.

PKWN działał wiele w odbudowie przemysłu, w zaaprowizowaniu kraju, w dziedzinie komunikacji i oświaty.

Dzięki ofiarnej pracy robotników i inżynierów wykonano poważną pracę w dziedzinie ochrony mienia przemysłowego i uruchomienia przemysłu.

Z uwagi na wywiezienie lub zniszczenie przez okupanta żywności, zachodziła potrzeba zdobycia i zapewnienia aprowizacji dla ludności oraz armii. W drodze systemu rzeczowych świadczeń wojennych zadanie to było wykonane z dużą sprawnością.

Okupant zniszczył w dużej części tory i mosty kolejowe. Patriotyczna postawa kolejarzy sprawiła, iż nie tylko uruchomiono środki komunikacyjne niezbędne dla potrzeb wojska, ale uruchomiono także cywilny ruch pasażerski i towarowy.

Poważnym osiągnięciem było zapewnienie równowagi budżetowej, stabilizacja gospodarcza oraz zapobieżenie inflacji.

Dzięki ofiarnej pracy nauczycielstwa na znacznej przestrzeni wyzwolonego kraju uruchomiono sieć szkół, w których rozpoczęto naukę 1 września.

Poważny był bilans 5 miesięcznej zaledwie pracy wykonanej przez młodą władzę w Lublinie.

Władza ta pracowała dla zaspokojenia potrzeb ludności zamieszkałej na terenach już wyzwolonych, a ponadto przygotowywała się do tych zadań, które miała wykonać władza ludowa po wyzwoleniu całego kraju.

Wszystkie te prace podejmowano na ruinach i zgliszczach, w okresie toczącej się wojny, o kilkadziesiąt kilometrów od frontu, w okresie przygotowywania przez Armię Radziecką wielkiej ofensywy, która miała się wkrótce rozpocząć.

Rosnący w narodzie autorytet KRN i PKWN sprawił, iż na zebraniach robotniczych i zjazdach chłopskich, na licznych wiecach i zgromadzeniach, we wszystkich zakątkach kraju wołano o przemianę PKWN w formalny Rząd Rzeczypospolitej, który pokierowałby dalej losami kraju.

W dniu 31 grudnia 1944 r. Krajowa Rada Narodowa, w rok zaledwie po swym ukonstytuowaniu się, uchwaliła ustawę o powołaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej.

Narastające wydarzenia wojenne postawiły przed Rządem Tymczasowym nowe zadania, które Rząd ten z honorem wypełnił.

W niespełna 2 tygodnie po jego utworzeniu rozpoczęła się wielka ofensywa Armii Radzieckiej, która przyniosła całkowite wyzwolenie ziem polskich i stała się początkiem końca hitlerowskich Niemiec.

W ofensywie tej, u boku Armii Radzieckiej, wzięło udział Wojsko Polskie, któremu przypadło w udziale wyzwolenie w dniu 17 stycznia 1945 r. Warszawy, bohaterskiej stolicy.

Śmiała decyzja Rządu Tymczasowego o przeniesieniu władz centralnych do ruin Warszawy była niewątpliwie pierwszym wkładem w imponujące dzieło odbudowy Warszawy.

Krajowa Rada Narodowa przez następny rok kontynuowała swą działalność jako pierwszy ludowy, robotniczo-chłopski parlament, najwyższy suwerenny organ władzy państwowej. Funkcję tę pełniła KRN do stycznia 1947 r., tj. do momentu wyłonienia w drodze powszechnych wyborów Sejmu Ustawodawczego.

Nieprzemijająca jest rola historyczna Krajowej Rady Narodowej. Znaczenie jej można najlepiej określić słowami wziętymi z wydanego w grudniu 1943 r. Manifestu demokratycznych organizacji społeczno-politycznych i wojskowych:

„W chwili, kiedy burza dziejowa osiągnęła największe natężenie, Polska jako okręt rozbity, miotana jest przez fale, które spychają go na skały”.

Krajowa Rada Narodowa była ręką, „która chwyciła okręt za ster, zebrała rozpierchłą załogę i poprowadziła okręt do przystani”.